

УДК 262.14:28:328.1/.3(436)

Дмитро КАВАЦЮК

*Інститут історії, політології і міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

**ПАСТИРСЬКІ ПОСЛАННЯ МИТРОПОЛИТА
АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ПРО УЧАСТЬ ДУХОВЕНСТВА І
ВІРНИХ У ВИБОРАХ ДО АВСТРІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І
ГАЛИЦЬКОГО СЕЙМУ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Стаття присвячена пастирській діяльності митрополита А. Шептицького стосовно виборів до австрійського парламенту та Галицького сейму. Особлива увага приділяється аналізу пастирських послань митрополита стосовно передвиборної кампанії 1907 та 1911 рр. до віденського рейхсрату. У статті також проаналізовано ставлення митрополита до політичної боротьби під час виборчих перегонів та участі у ній духовенства.

Ключові слова: митрополит, парламент, пастирське послання, духовенство, вірні.

Особливістю процесу українського національно-культурного відродження на західноукраїнських землях, які з 1772 року входили до складу Австрійської імперії (з 1867 р. - Австро-Угорської) була провідна роль греко-католицького духовенства у суспільно-політичному житті краю упродовж майже усього ХІХ-го ст. Священики брали участь у виборчих кампаніях як агітатори і навіть самі нерідко ставали послами (депутатами) австрійського парламенту та Галицького крайового сейму. З метою організації русинів-українців у складній політичній боротьбі в підавстрійській Галичині другої половини ХІХ - початку ХХ ст., головним чином, з місцевими поляками, митрополити разом з єпископами видавали пастирські послання, які стосувалися виборів.

Надзвичайною активністю парламентської діяльності серед духовенства відзначався Андрей Шептицький - митрополит Греко-Католицької Церкви (далі - ГКЦ) з 1901 до 1944 рр. Мета статті - проаналізувати пастирські послання митрополита про вибори до віденського парламенту і Галицького сейму та дослідити їхній вплив на виборчий процес у краї. Окремі аспекти досліджуваної проблематики порушували українські дослідники Я. Білас [1], О. Волинець [2], У. Яцишин та ін. [9], але вона й досі має наукову і суспільно-політичну актуальність.

Загалом А. Шептицький разом з єпископами Григорієм Хомишиним і Костянтином Чеховичем видав на початку ХХ ст. три спільні пастирські послання, які стосувалися виборів до представницьких органів Австро-Угорської імперії та були адресовані духовенству і вірним Галицької церковної провінції. Перше послання вийшло у січні 1907 р. під назвою «Про

вибори до парламенту» [4]. Наступне - 10 травня 1911 р. і мало назву «Спільне пастирське послання Митрополита Андрея та єпископату Галицької церковної провінції до духовенства про вибори до парламенту» [6], а останнє в австрійський період - 29 травня 1913 р., присвячувалося реформі виборчого законодавства до Галицького сейму [5].

Причиною видання першого послання стало затвердження цісарем Францом Йосифом I 26 січня 1907 р. «Закону виборчого до Ради державної», який надавав виборче право усім чоловікам віком від 24 років з австрійським громадянством, що привело до збільшення числа виборців. У такій ситуації митрополит гостро відчував необхідність участі Церкви у демократичному виборчому процесі. Як відомо, греко-католицькі священники були провідниками українського національного руху в Галичині протягом ХІХ ст. А. Шептицький зазначав, що «це ново набуте право накладає на кожного громадянина обов'язки, про котрі є нашою повинністю поучити вірних» [4, с. 298]. Крім того, він закликав священників бути «приміром стада, зразком для вірних у слові, поведінці, любові, бути для народа проповідниками і дорадниками» [6, с. 102].

Митрополит визначив основні якості, якими мав володіти депутат парламенту. По-перше, бути справжнім християнином, дотримуватися заповідей не тільки в Церкві, а й у щоденному житті - «держатися Божої науки не тільки у неділю і свята». По-друге, в особі посла вбачався щирий український патріот для того, щоб змогти бути представником і заступником «рідного народу». По-третє, «український народ має вибирати своїми послами українців», бо «чужа людина не знає його біди» і не може в парламенті працювати так, щоб вирішувати всі проблеми розвитку народу. Також Шептицький застерігав, що бувають люди, які вважають, що «в політиці немає гріха» і суспільно-політичне життя має бути позбавлене християнських догм. Таких людей особливо потрібно остерігатися, навіть якщо вони є українофілами - «патріот котрий не є християнином, є злий патріот» [4, с. 299].

Значною загрозою для українців А. Шептицький у 1907 р. вважав соціалістів та радикалів, які підступом затягують до себе людей і нав'язують їм своє вчення, яке направлене проти Бога і Церкви. Митрополит зазначав, що особливо молоді люди піддаються їхньому впливу. Водночас він визнавав, що, на жаль не всі священники є ідеальними як душпастирі, але заяви соціалістів нібито «усі священники в краї вороги народу» - звичайний наклеп. Особливо шкідливими для християн є книги соціалістів, які вони активно роздавали по селах, тому тримати «книжечку в себе є великим гріхом і жоден з духовних отців не може відпустити того гріха, по розрішення треба удаватися до єпископа, а часом і Папи римського». Отже, митрополит і єпископи всіма засобами намагалися відгородити українських селян від соціалістів, які «отруюють їхні голови ідеями рівності та перерозподілу землі», що на практиці, звичайно, не буде здійснюватися. Також у пастирському посланні простежувалася певна зневага до соціалістів: «Богу

дякувати, не багато тих людей (соціалістів), а ще менше між ними мудрих» [4, с. 300, 303].

У першому посланні про вибори від січня 1907 р. також зазначалося, що «шкільні установи у багатьох речах є дуже недобрими» і Церква бере на себе зобов'язання донести до послів, які зміни потрібно здійснити. Зрозуміло, що селянські депутати мають домагатися відкриття для себе шкіл «ніхто ліпше від селян того не розуміє, що християнам треба християнської школи». Митрополит А. Шептицький наголошував, що віра і Церква - найцінніше «добро» українців, тому «кожний, хто розумно дивиться на речі, мусить признати, що ГКЦ утримала наш народ». Таке зауваження митрополита було цілком справедливим, бо промотором українського національного відродження на західноукраїнських землях від початку Х!Х ст. було саме греко-католицьке духовенство [4, с. 302].

Проте, як показала практика, вибори до австрійського парламенту в 1907 р. були далеко не такими на які сподівався А. Шептицький. Тому у грудні 1907 р. виходить нове «Спільне пастирське послання Митрополита Андрея та єпископату Галицької церковної провінції до духовенства про їхню участь у суспільно-політичному житті», в якому говорилося, що священники нерідко боролися на виборах між собою, агітували за свої кандидатури, забувши про «принципи церковні» та підтримували одночасно різних кандидатів під час виборчої кампанії. Як наслідок, це привело до сильного падіння авторитету греко-католицького духовенства серед населення [7, с. 39].

Пастирське послання «Про вибори до парламенту» від 10 травня 1911 р. є набагато коротше за обсягом, ніж попереднє, й адресоване тільки до духовенства. Керівники ГКЦ застерігають духовну інтелігенцію, пам'ятаючи минулі вибори 1907 р., від «роздорів і суперечок між собою», що шкодило церкві сильніше, ніж вороги. У посланні наголошувалося, що, віддаючи голос за того чи іншого кандидата або навіть відкрито підтримуючи його у ході виборчої кампанії, священники, по суті, несуть відповідальність за свій вибір і «стають співвинними» у тому випадку, коли посол буде чинити шкоду для українського народу [6, с. 102].

Окремо хотілося б виділити пастирське послання «О виборчій реформі» від 29 травня 1913 р., що стосувалося реформування виборчого законодавства до Галицького сейму. Куріальна система виборів до сейму значним чином обмежувала права українців. Поляки залишалися панівною нацією у краї і всіма засобами пригнічували український національно-визвольний рух [1, с. 67].

Нова виборча система до Галицького сейму, на думку митрополита, мала бути побудована таким чином, щоб уникнути «ошуканства, нелегальності і підкупства», оскільки негативним було те, що суспільний лад у містах і селах «руйнується» партійною і міжнаціональною боротьбою під час чергових виборів. Тому послы Галицького сейму та віденського парламенту повинні прийняти такий закон, за яким можливість «легковажити

християнськими засадами» було б неможливо. Крім того, обов'язком духовенства є готувати українське населення до таких змін, пропагувати чесність та відкритість політичної боротьби, а також намагатися перешкоджати насильству та фізичним погрозам під час виборів. А. Шептицький вважав, що це мало здійснюватися через постійні проповіді духовенства та за сприяння австрійського уряду [5, с. 115].

На нашу думку, прагнення А. Шептицького до соціальної справедливості можна було пояснити не тільки християнською етикою, а й трагічними реаліями тогочасних виборів у Галичині. Як правило, під час виборчих кампаній і підрахунку голосів на зламі ХК - ХХ ст. не обходилося без участі поліції і пролиття крові. Наприклад, парламентські вибори у Дрогобичі 1911 р. загинув 31 виборець і близько сотні зазнало поранення. Характерним був підкуп виборців за допомогою грошей, горілки та ковбаси («ковбасні вибори»), залякування та ін. [8, с. 165].

У згаданому пастирському посланні 1911 р. митрополит А. Шептицький та місцеві єпископи висловили прагнення першочергового урегулювання складних українсько-польських відносин у Галичині. Увага акцентувалася на тому, що довготривала боротьба сильно нашкодила двом народам. Представники інтелігенції з обох сторін конфлікту мали вирішити, причому дипломатичним шляхом, проблеми національно-культурних і суспільно-політичних взаємовідносин між українцями і поляками. За словами А. Шептицького, саме тоді «мир між братами», нарешті, здійсниться. У пастирському посланні було зазначено, що «цілим серцем бажаємо щирої згоди обох народів» [5, с. 116].

А. Шептицького неодноразово робив спроби досягнення компромісу між українцями і поляками в стінах Галицького сейму. Проте постійні обструкції у парламенті та сеймі українських депутатів через незадоволення мінімальних національно-культурних прагнень, зокрема відкриття українського університету у Львові, стали каменем спотикання на шляху до міжнаціонального примирення [4, с. 43].

Наприкінці пастирського листа «О виборчій реформі» містилася теза про те, що виборча реформа буде корисною для українського народу і не принесе нічого поганого для авторитету Церкви, оскільки він серед населення дуже великий. Священики були зобов'язані у наступну неділю зачитати «вірянам» лист, затверджений 29 травня 1913 р. на спільній нараді митрополита А. Шептицького та єпископів К. Чеховича і Г. Хомишина у Львові, а в разі потреби «пояснювати та нагадувати» [5, с. 117-118].

Таким чином, пастирські листи А. Шептицького про участь греко-католицького духовенства і вірних у виборах до австрійського парламенту і Галицького сейму відіграли помітну роль у суспільно-політичному житті краю на початку ХХ ст. Митрополит А. Шептицький разом з єпископами обґрунтував позицію, яку мали займати священики під час виборчих кампаній. А. Шептицький дав чітке своє уявлення про моральні і професійні якості депутатів, що представляли український народ у парламенті та сеймі,

вказав на актуальні проблеми, що потребували першочергового вирішення на парламентській арені. Він застерігав від співпраці з соціалістами та зобов'язував священників роз'яснювати вірним, особливо селянам, про шкідливість їхнього вчення для «християнського українського народу». Щоправда, заклики А. Шептицького до толерантності й моральності в передвиборчій боротьбі не були втілені в життя в умовах загострення українсько-польського протистояння напередодні Першої світової війни.

Загалом пастирські послання А. Шептицького є надзвичайно цінним джерелом, що відображає ідейну позицію не тільки митрополита, а й усієї ГКЦ, що була одним з гравців на політичній арені тогочасної Габсбурзької монархії.

Список використаних джерел

1. Білас Я. Парламентська діяльність митрополита А. Шептицького [Електронний ресурс] / Я. Білас. - Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/14883>.
2. Волинець О. Митрополит Андрей Шептицький про участь духовенства у суспільно-політичному житті / О. Волинець // Гілея. - 2012. - Вип. 65 (№ 10). - С. 5-9.
3. Плекан Ю. Боротьба за реформу виборчого законодавства до Австрійського парламенту та Галицького сейму (кінця Х!Х - початку ХХ ст.) / Ю. Плекан. - Івано-Франківськ, 2008. - 210 с.
4. Про вибори до парламенту // Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899 - 1944. Церква і Душпастирство. Пастирські Листи і Послання 1901 - 1914. Т. III за ред. Єпископа Софона Мудрого. - Івано-Франківськ, 2000. - С. 298-304.
5. Спільне пастирське послання Митрополита Андрея Шептицького та єпископату Галицької церковної провінції до духовенства і вірних о виборчій реформі // Шептицький А. Пастирські послання 1905 - 1944 рр. Т. 4. - Львів, 2013. - С. 115-118.
6. Спільне пастирське послання Митрополита Андрея та єпископату Галицької церковної провінції до духовенства про вибори до парламенту // Шептицький А. Пастирські послання 1905 - 1944 рр. Т. 4. - Львів, 2013. - С. 102-103.
7. Спільне пастирське послання Митрополита Андрея та єпископату Галицької церковної провінції до духовенства про їхню участь у суспільно-політичному житті // Шептицький А. Пастирські послання 1905-1944 рр. Т. 4. - Львів, 2013. - С. 39-50.
8. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом: нариси історії ХГХ - початку ХХ ст. / О. Сухий. - Львів, 1999. - 226 с.
9. Яцишин У. [Електронний ресурс] Роль митрополита Андрея Шептицького у розвитку парламентаризму в Західній Україні. Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/33_26.pdf

Dmytro KAVACIUK

**PASTORAL LETTERS OF METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKY
ABOUT THE PARTICIPATION OF PRIESTHOOD AND BELIEVERS IN
ELECTIONS TO THE AUSTRIAN PARLIAMENT AND GALICIAN SEJM
AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY**

The article is devoted to the pastoral activity of Metropolitan A. Sheptytsky concerning to election to the Austrian parliament and to the Galician regional diet. Special attention is paid to the analysis of the metropolitan's pastoral messages, concerning to the election campaign 1907 and 1911 to the Viennese Reichstag. The article analyzes the attitude of A. Sheptytsky to the political struggle during the election campaigns and to the participation of the Greek-Catholic clergy in it.

Keywords: *Metropolitan, parliament, pastoral message, clergy, faithful*